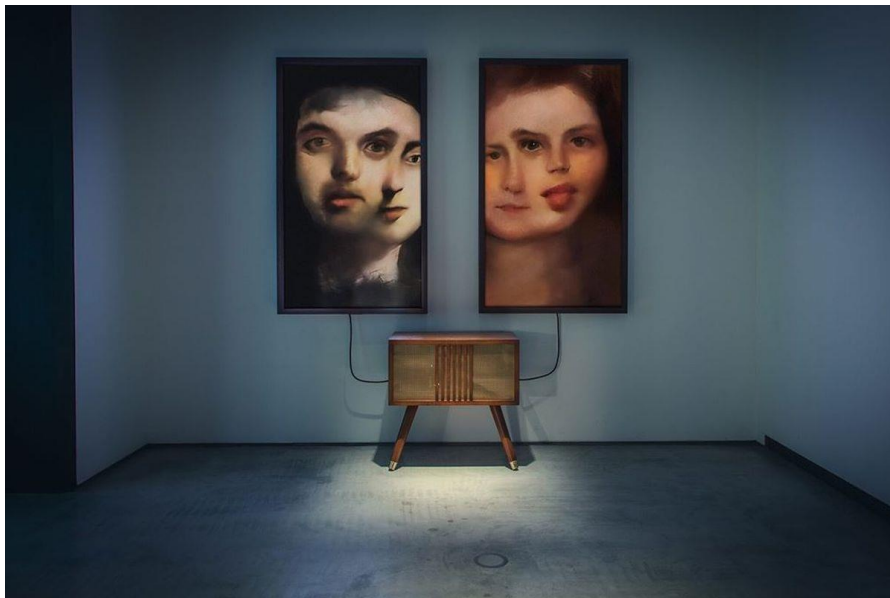

“Het einde van de intellectuele schepping”

Tafelrede Berber Brouwer, IE-diner, 30 januari 2020

Ik heb deLex gevraagd mijn tafelrede op te luisteren met een drietal afbeeldingen, zojuist uitgedeeld op uw tafel. Geen videoschermen, maar papieren hand-outs, in schril contrast met het onderwerp van deze rede. Want die gaat over technologie van de toekomst. Maar misschien is het goed om vast te houden aan het verleden, aan old school printjes in plaats van de nieuwe technische snufjes, want de vraag is of de toekomst veel goeds graat brengen voor de IE-jurist. Daarover later meer.

Ik wil jullie een afbeelding laten zien:

Een still uit het werk *Memories of Passersby I*, onlangs geveild door Sotheby's. Twee schermen gekoppeld aan een computer in een houten kastje, die steeds nieuwe portretten genereert. Vreemde, vervormde gezichten geïnspireerd op portretten uit de 17^e eeuw. Een kunstwerk dat voortdurend verandert omdat het systeem de werken ter plekke creëert.

De installatie is van Mario Klingemann, een Duitse kunstenaar. Van wie de werken zijn is de vraag. In *Memories of Passersby I* maakt hij gebruik van een Generative Adversarial Network (GAN), een systeem van op elkaar inwerkende neurale netwerken dat leert op basis van de beelden waarmee het is gevoed. Een algoritme getraind met duizenden 'oude meesters' met als output een eindeloze reeks portretten in dezelfde stijl. Het systeem creëert autonoom, maar de spreekwoordelijke hand van Klingemann is, althans volgens de kunstenaar, nog steeds in het eindresultaat te herkennen. Want Klingemann heeft het algoritme zo getraind en gemanipuleerd dat de gezichten niet kloppen. Vreemde, spookachtige portretten passeren de revue, alsof ze door een filter zijn vervormd.

In een [interview](#) op de website van Sotheby's vergelijkt Klingemann de software met wat de kwast is voor een kunstenaar of de piano voor pianist. Met AI verandert het instrument, maar niet de regels.

Ik heb nog nooit een kwast zelf een schilderij zien schilderen, laat staan een piano zelf een muziekstuk zien componeren en durf daarom te stellen dat die vergelijking mank gaat.

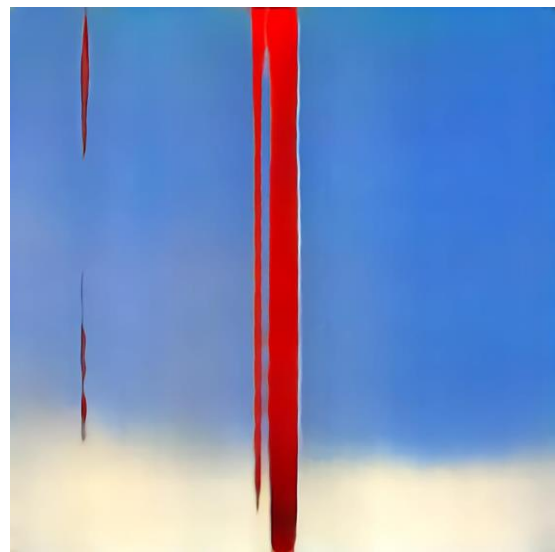
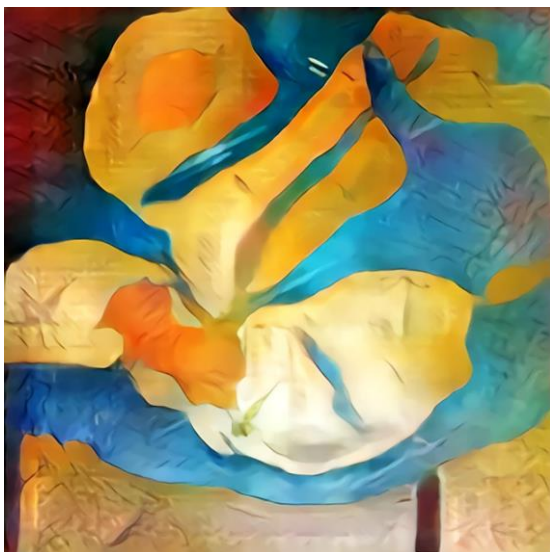
Later vergelijkt hij het systeem met een kind dat de wijde wereld in wordt gestuurd. Je probeert het kind wat te leren, je kneedt en stuurt nog wat bij, maar daarna moet het losgelaten worden. Dat is dus voorbij het punt dat de ouders nog controle hebben of kunnen voorspellen wat het kind gaat doen.

Mario Klingemann is de auteur van de software, en misschien ook van de installatie als zodanig, maar kunnen we met goed fatsoen nog stellen dat hij ook de auteur is van de portretten die door het systeem worden uitgespuwd? Of is dat te veel eer? Want zou dit niet hetzelfde zijn als beweren dat alles wat een kind maakt toekomt aan de ouders, of alles wat een leerling maakt toekomt aan de meester?

En als niet de mens hier de schepper is, maar het algoritme, kan er dan überhaupt nog worden gesproken over auteursrecht? We raken hier hopeloos verstrikt, niet alleen in wat de Hoge Raad in Endstra¹ nog eens duidelijk heeft gevestigd – namelijk dat het moet gaan om scheppende *menselijke* arbeid en dus om een voortbrengsel van de *menselijke* geest - maar ook in de vraag aan wie het auteursrecht toekomt.

Laten we zeggen dat Klingemann toch wat credits behoort te krijgen, hij heeft per slot van rekening het algoritme getraind en goede smaak bijgebracht. Laten we dit voor het gemak 'hybride kunst' noemen, een samenwerking tussen mens en AI.

Maar nu een ander voorbeeld:

Dit zijn werken gemaakt door AICAN. Het ziet eruit als kunst, zou ik zeggen. Maar of we dit nog kunst kunnen noemen hangt af van de definitie. In veel definities is kunst een bewuste creatie, waarbij bewustzijn is voorbehouden aan de mens.

¹ HR 30 mei 2008, NJ 2008, 556 (Endstra/Uitgeverij Nieuw Amsterdam).

Maar AICAN is geen mens, maar een AI-systeem: AI Creative Adversarial Netwerk, gebouwd door professor Ahmed Elgammal van Rutgers University in de VS.²

AICAN is niet gemanipuleerd en bijgestuurd, zoals dat van Klingemann, maar creëert volledig autonoom. Het algoritme is gevoed met 80.000 werken die, aldus de makers, gezamenlijk de Westerse kunstkanon vertegenwoordigen van de afgelopen 5 eeuwen. Een spoedcursus kunstgeschiedenis, als het ware, waarbij analyse plaatsvond op basis van de mate van creativiteit en de plaats van het werk in de historische context. Daarna is het zelf gaan creëren, zonder sturing op stijl, vorm of esthetische voorkeur.³

Kunnen we hier nog spreken van een auteursrecht van de maker van het systeem? Daarvoor is bewustzijn geen vereiste, maar wel dat sprake is van een menselijke auteur, of anders gezegd, van menselijke creatieve keuzes die zich manifesteren in het werk. Elgammal vindt zelf van niet en geeft enkel AICAN credits voor de werken.

Nick Bostrom, Oxford filosofieprofessor, wijst in een [TED talk](#) op de beperkingen van de menselijke geest: onze denkkracht wordt beperkt door de grootte van onze schedel en de snelheid waarmee onze hersenen informatie kunnen verwerken. Die beperkingen gelden niet voor AI.

AI-wetenschappers verwachten dat *artificial super intelligence* ons binnen 10 en 40 jaar voorbij zal streven als een die trein langzaam op gang kwam, maar ons station uiteindelijk voorbij zal rijden zonder te stoppen.⁴ Daarmee is artificial super intelligence de laatste uitvinding die de mens zal doen.

Er zijn al AI-systeem die de uitkomst van rechtszaken voorspellen en IBM werkt aan een AI-systeem dat kan redeneren en debatteren. Het is een kwestie van tijd voordat een algoritme deze speech beter kan schrijven dan ikzelf.

Misschien moeten we toegeven dat we in het auteursrecht al sinds de uitvinding van internet achter de feiten aanlopen. Het najagen van vergoedingen voor steeds nieuwe verdienmodellen is als dweilen met de kraan open.

AI roept nieuwe vragen op, waar geen antwoord op lijkt te zijn. In ons hart weten we allang dat het systeem niet meer werkt. Bij elke nieuwe ontwikkeling wordt het opgelapt, geforceerd en uitgerekt, maar het past allang niet meer in de nieuwe tijd. En laten we wel zijn, de Berner Conventie stamt al uit 1886 en werd voor het laatst in 1971 herzien.

Mijn voorstel is om nog even door te modderen en, als het zover is, de superintelligente machine te vragen een nieuw, beter systeem te ontwerpen, waarbij ik dan als premisse zou willen stellen dat er ook in het nieuwe systeem werk blijft bestaan voor IE-juristen.

Dus laten we vanavond onze tekortkomingen accepteren en nog even genieten van onze voorsprong. Ik vrees dat de superintelligente machine het persoonlijk stempel van de maker naar de annalen van de geschiedenis zal verwijzen als een stempel van onvermogen, omdat de computer ons in alle opzichten voorbij zal streven.

² Ahmed Elgammal, AI Is Blurring the Definition of Artist, *American Scientist*, January-February 2019, Vol. 17, nr. 1, blz. 18 e.v.

³ Elgammal (2019), noot 3.

⁴ Aldus Nick Bostrom in bovenvermelde TED talk.

In de toekomst zullen de rollen zijn omgekeerd: dan zijn wij Naruto de Kuifmakaak op een koddige selfie, terwijl de computer glimlacht om ons kinderlijk vermaak.

Proost!